

Борділовська О.А.*

ВІДНОСИНИ РЕСПУБЛІКИ ІНДІЯ З ЄВРОПЕЙСЬКМ СОЮЗОМ

It is a very new topic in the sphere of international affairs – relationship between European Union and The Republic of India, despite of its urgent importance. Both sides now are huge actors on the global arena, according to economical and scientific potential and great political ambitions. They share many principal positions relating to the development of multi-polarity and present aspirations to be more influent centers of international agenda. Since 2004 India and EU consider each other as strategic partners and such kind of relationship concerns various types and perspectives of cooperation.

Аналіз відносин Республіки Індія з Євросоюзом – взагалі доволі нова для фахівців-міжнародників тема: хоча ці відносини мають тривалу історію, про їхній особливий статус ідеться лише протягом останніх п'яти років. Для цього існують об'єктивні причини. По-перше, інституційний характер самого Європейського Союзу – об'єднання країн, а не окремої держави. По-друге, той факт, що ця організація знаходилася в процесі свого розширення; євроінтеграція постійно змінює «обличчя ЄС», впливає на його внутрішню та зовнішню політику. Існує своєрідне сприйняття «старої Європи», з країнами якої Індія вже давно і плідно співпрацює, і «нової Європи» - країн центральної та східної частини континенту, які поки що лише виборюють своє місце як всередині Євросоюзу, так і в участі в міжнародному співробітництві. По-третє, з точки зору європейських фахівців, в самій Індії тривалий час не визнавали Євросоюз як пріоритет з точки зору міжнародної діяльності країни. І навіть на початку III тисячоліття, коли в індійській зовнішній політиці вже існували орієнтири на розбудову відносин стратегічного партнерства з великими державами, такими як Російська Федерація та США, відносини з ЄС не були чітко окреслені. Більш того, вони не були остаточно зрозумілими для індійської сторони – саме через специфіку цієї організації.

Стосунки Індії з європейською спільнотою сягають самих початків об'єднання провідних європейських країн. Республіка Індія започаткувала зв'язки з Європейським Союзом ще у 60-і роки ХХ ст.. Індія була однією з перших країн, які встановили дипломатичні відносини з ЄЕС. На цьому етапі позиція Індії багато в чому залежала від Великої Британії, яка не одразу сприйняла ідею європейської інтеграції. Хоча Індія була однією з перших країн, що відкрили свої місії у Брюсселі, пропозиції індійської сторони щодо підписання Угоди будь-якого типу не підтримувалися ЄЕС, аж поки її членом не стала Велика Британія¹. І лише після формального приєднання цієї країни до ЄС (1 січня 1973 р.) південно-азійські країни отримали змогу розвивати стосунки з європейським співтовариством. Це був справжній крок уперед, оскільки до того часу Індія, так само, як Пакистан, Бангладеш та Шрі-Ланка зазнали значних збитків, оскільки втратили так звані

* докторант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

¹Sundaram G. India and EU. – p.167

імперські преференції (пізніше – преференції Співдружності). Певною мірою ці преференції могло компенсувати Співтовариство, на що й розраховували колишні британські колонії, тим більше, що такий досвід вже існував. На початок 70-х років ЄЕС підписало цілий ряд преференційних угод з різними країнами – Австрією, Іспанією, Югославією, Ізраїлем, Мальтою, Ліваном, ОАЄ та ін. До того ж, крім двосторонніх угод, згодом ЄЕС встановило відносини з різного роду організаціями, наприклад – регіональними угрупованнями в Латинській Америці, такими, як Андський пакт (угода 1984 року) та Центральноамериканський Спільний Ринок (1986), які були замінені новими Угодами про співпрацю у 1993 році. У 1994 році Європейська Комісія, усвідомлюючи важливість цього напрямку співпраці, затвердила нову політику Євросоюзу щодо країн Меркосур.

Отже, в ЄС існує великий досвід розбудови відносин з «далекими партнерами», як дво-, так і багатосторонніх. Після ряду значних зусиль (з боку азійських країн передусім) та подолання формальностей такі відносини поступово стали складатися в ЄС із партнерами у Південній Азії. Зокрема, після довготривалого переговорного процесу (біля 2 років) у 1981 р. було підписано Угоду про економічну та торговельну співпрацю між Євросоюзом та Індією. (Дещо пізніше її було взято за основу для укладання подібних документів з Пакистаном, Бангладеш та Шрі-Ланкою.) Окрім розвитку торгівлі, Угода окремо розглядала економічне співробітництво, зокрема у галузі сільського господарства та харчової промисловості, передбачала допомогу з боку європейських країн у розбудові життєво важливих галузей, співпрацю в наукових проектах і дослідженнях, сприяння індустріальному розвитку, і навіть заснування спільних підприємств у третіх країнах. Угодою розглядалися можливості координації роботи фінансових інституцій обох сторін, у тому числі з метою переведення фінансів із Європейського Союзу до Індії з дотриманням усіх необхідних правил та вимог. Отже, це був значний крок у розвитку відносин між двома сторонами, оскільки відтепер вони регулювалися документом значної сили дії.

Аналізуючи розвиток відносин Індії з європейською спільнотою, слід зауважити, що протягом тривалого часу Індія, як і інші країни субконтиненту, не була фаворитом у стратегії Євросоюзу на азійському напрямку. Пріоритетним партнером вважалася Японія, пізніше – Китай, а серед організацій таку ж пріоритетну позицію зайняв АСЄАН. Це цілком природно, з огляду на політичні та, над усе, економічні інтереси Євросоюзу. Взагалі, економічний підйом в Азії був досить великою несподіванкою для європейців, Євросоюз не міг ігнорувати розвиток господарства у цій частині світу, що й спричинило досить швидко переорієнтацію на розбудову відносин по лінії ЄС – АСЄАН. Такі нові індустріальні країни, як Тайвань, Південна Корея, Гонг Конг, Малайзія та Сінгапур перетворилися на пріоритетних партнерів для Євросоюзу. Проте це аж ніяк не вплинуло на покращення стосунків ЄС з Індією, навпаки, вона залишилася у тіні більш успішних країн Південно-Східної Азії.

Якщо загалом країни Азії у першій половині 90-х років становили 80% від усього імпорту ЄС, майже половина припадала на Китай, 30% посідав АСЄАН, лише 12% – СААРК². Економічні фактори зумовили особливу позицію АСЄАН у структурі відносин Євросоюзу, так само передусім економічні чинники пояснюють важливість двосторонніх відносин європейської спільноти з такими потужними країнами Азії, як Японія, Корея та Китай. Натомість офіційна доповідь ЄС щодо стратегії організації в Азії 1994 р. майже не брала до уваги країни СААРК, а лише побіжно згадувала про них. При цьому автори посилалися на те, що Південна Азія не так швидко розвивається, як Східна та Південно-Східна. До того ж, в регіоні мешкає найбільша у світі кількість бідного населення. Отже,

²Там само – р.17¹

перспективною ця частина Азії не здавалася. У Доповіді спеціальної групи експертів щодо відносин ЄС – АСЕАН (червень 1996 р.) взагалі не містилося жодних посилань на СААРК та Індію, не зважаючи навіть на доволі високі темпи розвитку економічної та культурної співпраці між Індією та АСЕАН у ці роки.

Проте до уваги слід брати той факт, що протягом трьох десятиріч, 1963 – 1993 рр., відносини між Європейським Союзом та Республікою Індія все одно розвивалися – передусім у торговельно-економічній площині. Принципові двосторонні угоди було підписано 1973, 1981 та 1993 р., разом з останньою було проголошено Спільну Політичну Заяву, яка стала основою постійного політичного діалогу. По закінченні холодної війни, разом з поширенням впливу ЄС на країни Центральної та Східної Європи і Балтії зростає вагомість європейської спільноти як політичного фактора, а не лише економічного союзу. Євросоюз запропонував іншим націям світу універсальну модель господарського та суспільно-політичного співіснування, і такий досвід, безумовно, вартий уваги. Натомість Індія в цей період, як уже зазначалося, прагнула розширення своїх зовнішньополітичних зв'язків, залучення до активної співпраці всіх основних гравців міжнародної ситуації, до яких належав і ЄС. Індія вітала розширення Євросоюзу та завжди підкреслювала позитивні сторони такого процесу у зв'язку саме з можливостями подальшого широкого співробітництва.

Поступово картина індійських відносин з Євросоюзом почала змінюватися, особливо від середини 90-х років, коли темпи розвитку Індії набрали нових обертів. У грудні 1993 р., між Індією та Європейською Комісією була підписана Угода про співробітництво, партнерство і розвиток, яка фактично розпочала новий етап у відносинах. Нова Угода була вже більш передовим документом про співпрацю, в ній окремо наголошувалося на перспективах економічного співробітництва, необхідності інвестування приватного сектору, йшлося про права інтелектуальної власності, передачу технологій. У цій посиленій Угоді окреме місце посідав аналіз подальшої диверсифікації економічних і торговельних відносин, окремо наголошувалося на необхідності дотримання прав людини в будь-якому ракурсі. Саме це питання стало центральним і під час переговорів щодо означеної Угоди, оскільки права людини та соціальні гарантії в країнах Південної Азії, та Індії зокрема, потребують, з точки зору європейців, особливої уваги³.

У липні 1994 р. Європейською Радою був виданий принциповий документ «Назустріч новій стратегії щодо Азії», в якому головні позиції посіли схеми, націлені на захист демократії, а також зорієнтовані на розвиток взаємовигідних стосунків європейської спільноти з країнами Азії у галузі торгівлі та інвестицій. Насамперед бралися до уваги проекти, які могли би забезпечити допомогу країнам, що розвиваються, у підвищенні рівня життя населення, і цей підхід був остаточно прийнятий Європейською Радою в грудні 1994 р.

Для розробки стратегії відносин Євросоюзу з Індією до уваги бралися такі об'єктивні чинники, як спільність соціальних принципів організації та відданість демократії; поширеність англійської мови в Індії та в усьому регіоні, а також використання португальської та французької мов у деяких частинах країни, отже – певний ступінь знайомства з європейською культурою. Враховувалося й те, що Індія мала на той час уже досить великий досвід ринкової економіки, її плановий метод господарства не можна було ставити в один ряд з економіками соціалістичних країн Європи, а індійська фондова біржа – одна з найстаріших в Азії. Але потенціал Індії не був оцінений достатньою мірою в цій стратегії, тож країна не посіла пріоритетного місця.

Проте Індія та ЄС у 90-х роках визначилися з тим, що вони мають наміри в подальшому розбудовувати партнерство у політичній та економічній сферах, про що неоднора-

³Dutt V.P. India's Foreign Policy since Independence. New Delhi, 2007 – p.227

зово йшлося під час зустрічей на найвищому рівні. Згідно з двосторонньою угодою 1993 р. було започатковано роботу постійних Спільних Комісій, які контролюють співпрацю. Три фахові підкомісії – з питань торгівлі, економічного співробітництва та розвитку – забезпечують механізм кооперації. Особливої інтенсивності діалог набув після засідання Спільної Комісії Євросоюзу та Індії у 1997 р., коли було визначено основні напрями розвитку відносин, що передбачали постійні консультації та регулярний обмін думками й необхідною інформацією. Крім зустрічей на офіційному рівні, працювали також спеціальні групи фахівців у галузях озброєння, експортного контролю, експертів з питань тероризму, відбувся ряд наукових семінарів.

За словами індійського експерта Алока Мукхопадх'яя, «партнерство Індії та ЄС знаменує близькість позицій двох впливових регіональних акторів, які бажають грати відповідну до їхньої зростаючої важливості роль на міжнародній арені»⁴. Економічне співробітництво між Індією та Євросоюзом набуло принципово нового рівня у зв'язку з процесами глобалізації, швидким розвитком передових галузей промисловості і технологій в Індії від кінця 90-х років ХХ ст. Поступово, в процесі подальшого «вживлення» індійської економіки в глобалізаційні схеми та зростання успіхів індійських технологій, науки й економіки, відбувається зближення двох сторін, зацікавлених у співпраці. Політичною передумовою такого зближення є спільне концептуальне бачення майбутнього світового устрою: як Індія, так і ЄС вважають себе потужними полюсами у багатополярній конфігурації міжнародної системи і претендують на високу місію у світових справах. Наприкінці II тисячоліття Індія остаточно визначилася щодо стратегічної мети – до 2020 р. перетворитися на високорозвинену країну, один з потужних світових центрів сили, основними індикаторами чого були визнані у концепції державного розвитку «Індія 2020» наступні показники: багатство країни, добробут її населення та достойна позиція на міжнародному рівні⁵. Країна наполегливо претендує на підвищення власного статусу, і такі амбіції та реальні зміни всередині не лишаються поза увагою експертів ЄС.

Початок III тисячоліття відзначений започаткуванням нового рівня діалогу Республіки Індія з Євросоюзом: з метою координації співробітництва в усіх напрямках – політичному, торговельно-економічному, військово-технічному, гуманітарному – впроваджений механізм щорічних самітів у форматі Індія – ЄС. У червні 2000 р. у Лісабоні пройшов I саміт ЄС та Індії на найвищому рівні, під час якого було відзначено спільність поглядів на основні актуальні світові проблеми, зокрема – на загрозу тероризму. Відтоді такі саміти стали регулярними, вони проходять по черзі в індійській та одній із європейських столиць.

В 2003 р. було прийнято важливий документ – «Європейську стратегію безпеки», яким передбачалась боротьба та запобігання проти п'яти актуальних загроз сучасного світу: тероризму, зброї масового знищення, регіональних конфліктів, провальної політики окремих держав і організованої злочинності. Загальним гаслом цього документу стало: «безпека є запорукою розвитку»⁶. Відзначаючи важливість Європейського Союзу як впливового міжнародного актора, стратегія також вказувала на те, що досягнення справді безпечного середовища можливе лише за умов так званого «ефективної багатосторонності», тобто залучення всіх важливих гравців до цього процесу, зокрема тих країн, що знаходяться на підйомі, в тому числі – Індії.

Саме європейською стратегією безпеки Індія, разом з іншими впливовими країнами Азії, Китаєм та Японією, була визначена як можливий стратегічний партнер Євросоюзу.

⁴Mukhopadhyay A.R. Need for Multiple Bridges // Indian Foreign Affairs Journal. Vol.2, No.4, 2007. – p.26

⁵India 2020: A Vision for the New Millenium. New Delhi, 1998. – p.1

⁶The European Security Strategy 2003 – 2008 // Studia Diplomatica. Vol.LXI, 2008, №3 – p.9

IV саміт у форматі Індія – ЄС відбувся вже після такого офіційного визнання наприкінці листопада 2003 р. в Делі. Індійська сторона була представлена прем'єр-міністром країни А.Б.Ваджаї та міністром закордонних справ Я.Сінха. Делегація Євросоюзу була не менш репрезентативною, в роботі саміту взяли участь Р.Проді, Х.Солана та К.Паттен. Сторони висловили задоволення з приводу результатів розвитку двостороннього співробітництва з часу останнього саміту в Копенгагені у жовтні 2002 р. Особливою темою для обговорення стали актуальні проблеми азійського регіону – ситуації в Афганістані, Іраку, на Близькому Сході, в Непалі та Шрі-Ланці. Особливої уваги було надано дискусіям щодо ролі ООН у сучасній системі міжнародних відносин, запобіганню загрози тероризму, захисту прав людини та сприянню розвитку демократії і плюралізму у світовому масштабі. ЄС вітає мирні пропозиції Індії до Пакистану, було висловлено надію щодо можливого подальшого мирного індійсько-пакистанського діалогу, що відповідає потребам сьогодення не лише на континенті, але й у світі. Сторони підтвердили бажання співпраці з питань безпеки, для чого мають відбуватися двосторонні консультації у галузі зовнішньої політики, безпеки та оборони. Так само пріоритетним є співробітництво у межах СОТ, що передбачає взаємовигідний торговельний режим, який сприятиме зростанню добробуту сторін.

Важливість партнерських стосунків з Євросоюзом було підкреслено під час візиту до Женеви та зустрічі з головами індійських місій у європейських країнах міністра закордонних справ Республіки Індія К. Натвар Сінгха у червні 2004 р. – після приходу до влади нової коаліції на чолі з Індійським Національним Конгресом. Він наголосив на особливій ролі Євросоюзу в міжнародних справах на сучасному етапі та підтвердив зацікавленість Індії у подальшому активному співробітництві. На думку індійської сторони, саме країни Євросоюзу разом мають відігравати роль провідного полюса в новій конфігурації сил, відповідати на виклики часу та координувати свої зусилля з іншими полюсами.

Вагомим чинником зближення та розвитку партнерських відносин є те, що Індія має багато спільних з ЄС поглядів на сучасні проблеми світового розвитку. Це стосується, наприклад, урегулювання ситуації в Іраку, подальших реформ та перспектив діяльності ООН, розвитку діалогу між різними цивілізаціями тощо. На теперішньому етапі як в Індії, так і в Європі добре усвідомлюється широка палітра економічних зисків та нових можливостей, що їх обіцяє взаємовигідне двостороннє економічне співробітництво. Щоправда, сторони мають деякі розбіжності в питаннях такої співпраці, і це стало причиною дискусій на так званих раундах Дохи - обговорень проблем під егідою СОТ. До таких дискусійних питань належать розбіжності щодо скасування обмежень на окремі групи товарів, а також «соціальний пакет» - стандарти праці, навколишнє середовище тощо. Відомо, що Індія прагне зберегти лідерство серед країн колишнього «третього світу» і всіляко намагається боротися проти обмежень, які наразі існують для таких країн у просуванні на західні ринки.

Проте наявність деяких спірних питань не знижує темпів розвитку партнерських відносин з Євросоюзом. На думку індійських політологів, швидкий поступальний розвиток дійсно спостерігається протягом приблизно п'яти останніх років, коли в ЄС остаточно було визнано важливість співробітництва з Індією – «новою зіркою Азії», потужною країною, яка розвиває «економіку знань». Важливо пам'ятати, що Євросоюз планує свою діяльність в інших регіонах відповідно до декількох основних критеріїв, і якщо раніше за основний виступала географічна близькість (наприклад, розвиток стосунків з середземноморськими країнами), надалі одним з визначальних критеріїв є «можливість поширення політичної та економічної стабільності»⁷. Таке розуміння віднайшло своє відображення

⁷Soetendorp B. Foreign Policy in the European Union. Theory, history and practice. Longman, London – New-York, 1999. – p.81

не лише в активізації спільних економічних проєктів, але й у більшій політичній підтримці з боку ЄС принципово важливих для Індії питань, передусім – боротьби з транскордонним терором у Кашмірі. Також для Європи, з її багатонаціональним населенням, надзвичайно цікавим є індійський досвід розбудови демократії в плюралістичному суспільстві.

Важливим кроком на шляху до розвитку плідного співробітництва сторін стало прийняття у червні 2004 р. Комунікації ЄС щодо розбудови відносин стратегічного партнерства з Індією⁸. Саме відтоді обидві сторони надають пріоритетну увагу двосторонній співпраці, намагаються спрямовувати її на вирішення глобальних питань. Також більшого значення набувають питання економічного співробітництва, оскільки і Республіка Індія, яка вже має досвід торговельно-економічної співпраці з провідними країнами Євросоюзу, і ЄС зацікавлені в ньому і мають неабиякий потенціал для співпраці. Зокрема, Європейський Союз є одним з найбільших торговельних партнерів Індії, двосторонній товарообіг у 2004 р. становив 33 млрд. євро, проте частка Індії в імпорті та експорті Євросоюзу поки що залишається доволі низькою і не перевищує 2%. Для принципових змін потрібно, на думку фахівців, ширше залучення приватних організацій та бізнесу як у самій Індії, так і в індійській діаспорі в Європі до розвитку співробітництва. Тим більше, що поруч з вже засвоєними галузям співробітництва (інформаційні технології) існують багато нових перспективних напрямків співпраці: сфера послуг, авіація, біотехнологія та генна інженерія, нанотехнології, криміналістик та ін.

У саміт ЄС–Індія відбувся у листопаді 2004 р. в Гаазі і був присвячений передусім розгляду нагальних питань міжнародного розвитку. У спільній заяві сторони підкреслили, що їхня відданість ідеалам демократії, плюралізму, законності, визнання багатогранності міжнародних відносин є фактором стабільності та миру в глобальних масштабах. Було висловлено задоволення з приводу продуктивності роботи саміту, який визначив найближчі перспективи співробітництва в галузі торгівлі та інвестицій, науки та технологій, розвитку космічних програм, охорони здоров'я та навколишнього середовища, освітнього і культурного обміну. Також сторони підкреслили важливість подальшого співробітництва на міжнародній арені, зокрема йшлося про спільні зусилля у підвищенні ролі ООН, боротьбі з тероризмом, підтримці Кіотського протоколу тощо. Індія, зазначалося у спільній заяві учасників саміту, вітає розширення Євросоюзу і приділяє значну увагу розвитку подій на європейському континенті. Так само в Європі ретельно стежать за розвитком ситуацій в Азії, Афганістані, М'янмі, Непалі, Шрі-Ланці зокрема. Сторони обговорили також останні події на Близькому Сході і в Іраку. До учасників саміту звернувся з промовою прем'єр-міністр Індії М.Сінгх, який очолив індійську делегацію.

Наступний саміт Індія–ЄС був проведений у вересні 2005 р. в індійській столиці. Ця подія мала широкий розголос в Індії та Європі, оскільки політичний діалог «двох великих демократій» супроводжувався тижнем європейської культури, який проходив під гаслом «Об'єднані в різноманітності», співзвучним індійському принципу плюралізму, так само як ідеї європейської єдності. Вже у перший день роботи VI саміту Індія–ЄС почесному гостю британському прем'єр-міністру Тоні Блеру та його дружині було запропоновано відвідати історико-культурні пам'ятки Делі. Наступного дня пройшли двосторонні переговори британського та індійського прем'єрів, які відбулися в штаті Раджастан, у місті Удайпур, відомому центрі мистецтв. Метою такої різнопланової програми було ознайомлення з багатою культурною спадщиною Індії та, водночас, демонстрація її новітніх досягнень. Натомість індійці дістали можливість долучитися до європейського класичного й сучасного мистецтва і музики. Основним політичним наслідком роботи саміту стало прийняття Спільного плану дій Індія–ЄС щодо розвитку стратегічного партнерства, ого-

⁸Dutt V.P. India's Foreign Policy since Independence – p.227

лошеного на попередньому саміті в Гаазі. Тим самим відносини між «двома демократіями» отримали найвищий статус і здобули конкретний план досягнення високого гатунку співробітництва.

На початку роботи цього форуму у своєму інтерв'ю газеті «Гінду» почесний гість саміту голова Єврокомісії Ж.М. Баррозу визначив основні чинники великих перспектив розвитку стратегічного партнерства ЄС з Індією. Передусім він наголосив, що дуже мало у світі інших держав, які, подібно до Індії, мали би стільки ж спільного з ЄС: обидві сторони є прикладами живої, різноманітної демократії, яка націлена на забезпечення прав людини, незалежно від расового, етнічного походження та релігійної належності, декларує свободу і розвиток, має незалежні засоби масової інформації. Індія та ЄС поділяють підходи до сучасних проблем світового рівня широкого спектра: питання безпеки та антитерористичної боротьби, діяльність провідних міжнародних організацій (СОТ, ООН), диверсифікація енергоресурсів та охорона навколишнього середовища. Нарешті, економічні зв'язки, що вже мають досить тривалу традицію, повинні бути активізовані з огляду на те, що ЄС – потужна сила світової економіки, яка забезпечує 20% світової торгівлі, а Індія є новим економічним гравцем, що зараз знаходиться на підйомі. Тому розвиток багатогранного взаємовигідного співробітництва відповідає життєвим інтересам обох сторін⁹.

VII саміт Індія - ЄС був проведений у жовтні 2006 р. в столиці Фінляндії Гельсінкі. Цей форум продовжив і закріпив успіх попереднього саміту, підтвердив двосторонню зацікавленість у розбудові відносин стратегічного партнерства. Не лише Євросоюз посилює свою увагу до Індії, але і в Індії існує нагальна потреба збільшення економічного, політичного, культурного співробітництва з європейською спільнотою. М. Сінгх та лідери країн-членів ЄС знайшли спільну мову під час обговорення різних питань, починаючи від торговельних стандартів і закінчуючи проблемою боротьби з міжнародним тероризмом.

Наступний саміт проходив у Делі наприкінці листопада 2007 року і мав урочистий характер, оскільки був присвячений 60-річчю незалежності Індії та 50-річчю Римського договору. Індійська сторона була представлена прем'єр-міністром країни М.Сінгхом, міністром закордонних справ П. Мукхерджі та міністром торгівлі К. Натхом, європейська – прем'єр-міністром Португалії (головуючої в ЄС країни) Жозефом Сократесом, президентом Єврокомісії Ж.М. Баррозу та П. Мандельсоном – єврокомісаром з питань торгівлі. VIII саміт Індія – ЄС розпочав свою роботу із заяви про підтвердження вірності принципам стратегічного партнерства, що означає рівність позицій сторін, які поділяють розуміння цінностей демократії та плюралізму, верховенства права та багатополюсності як необхідної міжнародної політичної архітектури. Під час VIII саміту сторони підписали Меморандум щодо Стратегічного плану для Індії на 2007 – 2010 рр. із загальним бюджетом 260 млн євро, який спрямований на підтримку програми Цілей розвитку тисячоліття та імплементацію Плану спільних дій Індія–ЄС. Індійська сторона привітала пропозицію про заснування в країні Європейського центру бізнесу і технологій, завданням якого є сприяння приватному та державному партнерству в таких особливих галузях, як енергетика, охорона навколишнього середовища, зміни клімату.

Окремою темою, вже традиційною під час проведення самітів Індія – ЄС, стало обговорення питань миру та безпеки. В цьому контексті сторони високо оцінюють діалог із безпеки Індія – ЄС, друга зустріч якого відбулась у травні 2007 р. в Берліні. Саміт підкреслив винятково важливу роль ООН як верховного міжнародного органу та вкотре наголосив на необхідності її реформування з метою адаптації до сучасних змін. Сторони дійшли згоди щодо кооперації співробітництва у зміцненні ролі Ради з прав людини та Комісії з розбудови миру. Окремо розглядалася ситуація в деяких проблемних регіонах

⁹The Hindu. New Delhi, 7.09.2005

світу – на Близькому Сході та в Африці зокрема, оскільки ЄС та Індія останнім часом приділяють багато уваги всебічній підтримці розвитку цього континенту. Відбулося також обговорення регіональних проблем у Південній Азії, а саме у Пакистані, Афганістані, Непалі, Шрі-Ланці та Бангладеш.

Саміт 2007 р. приділив велику увагу розвитку двостороннього співробітництва в галузі науки. Наголошувалося на важливій ролі науки і технології у розбудові економіки знань та висловлено задоволення з приводу результатів роботи Наукової конференції на рівні міністрів у лютому 2007 р., на якій вироблялися рекомендації для заснування спільних програм і наукових проектів. Так само уважно розглядалися перспективи культурного співробітництва та розвитку академічних і студентських обмінів між інститутами сторін. Ця галузь співробітництва набуває особливого значення в ракурсі важливості діалогу між культурами та цивілізаціями у III тисячолітті.

Наступний саміт Індія-ЄС відбувся наприкінці вересня 2008 р. в Марселі під гаслом «Глобальні партнери перед глобальними викликами». Як зазначалося в документах саміту, саме широкий спектр проблем та питань визначає необхідність злагоджених спільних дій. Прийнятий у 2005 р. План спільних дій Індія-ЄС, на думку учасників саміту, довів свою життєздатність: завдяки цьому документу забезпечений надійний механізм кооперації у різних галузях. Період після його прийняття характеризується посиленням взаємозалежності у сучасному світі, отже подолання труднощів можливе лише шляхом злагоджених дій та на базі спільних цінностей, визначених Планом 2005 р.

Учасники саміту в Марселі відзначили, що значним досягненням останніх трьох років стало посилення політичної кооперації сторін завдяки чіткому календарю самітів, зустріей на рівні міністрів та експертів. Відтепер потрібна подальша деталізація Плану, з метою чого на саміті були запропоновані як найактуальніші наступні напрями співробітництва:

- сприяння миру та безпеці у загальносвітовому масштабі, що може бути здійснено у постійній співпраці з Радою захисту прав людини ООН та шляхом посилення заходів з роззброєння та експортного контролю, координації діяльності Європолу та відповідних організацій в Індії, кооперації у вирішенні регіональних проблем;
- забезпечення поступального і стабільного розвитку людства, для чого необхідним є якнайшвидша імплементація Робочої програми зі співробітництва у галузях енергетики, навколишнього середовища та змін клімату;
- подальший розвиток науки і технологій, зокрема найближчим часом мають бути розроблені угоди між космічними агенціями сторін, Євроатомом та Ядерною енергетичною корпорацією Індії, а також зі співпраці у фармацевтичній галузі;
- активізація програм культурного обміну та у галузі освіти, розширення діалогу з обміну інформацією, проведення спільних експертиз¹⁰.

Окремо наголошувалося на тому, що бюджет у 470 млн євро, виділений Євросоюзом для Індії на період 2007 – 2013 років, має бути використаний насамперед для підтримки урядових програм з розвитку освіти та охорони здоров'я, а також для здійснення ініціатив Спільного плану дій. Таким чином, на саміті були розглянуті і здобутки співробітництва, і напрями подальшої діяльності в ракурсі викликів сьогодення. Серед основних результатів роботи саміту став запуск Спільної робочої програми з енергетики і збереження навколишнього середовища в умовах швидкого розвитку та кліматичних змін. Сторони висловили задоволення темпами розвитку співпраці і надію на її подальше посилення на основі збігу багатьох позицій, великого потенціалу і вже створеної бази співробітництва.

Слід зазначити, що в Індії існує критична думка щодо «ритуального характеру» по-

¹⁰ www.mea.nic.in

дібних самітів, які начебто стали щорічною «галочкою» в щоденнику двосторонніх відносин і не сприймаються в Індії належним чином. Набагато більше уваги індійські засоби масової інформації надають офіційним зустрічам з лідерами провідних європейських країн, співробітництво з якими має конкретне наповнення і є більш зрозумілим для населення країни¹¹. Перед тим як започаткувати стратегічне партнерство з ЄС, Індія вже мала досвід розбудови такого партнерства з провідними європейськими країнами – Великою Британією (1993 р.), Францією (1998 р.) та Німеччиною (2000 р.). З багатьма провідними країнами Євросоюзу Індію пов'язують традиційно міцні партнерські стосунки і двосторонній діалог.

Тож можна говорити, що партнерські відносини з Євросоюзом взагалі перебувають на початковому етапі розвитку, проте вони мають великий потенціал, з огляду на збіг багатьох принципових позицій сторін та існуючий досвід двосторонньої співпраці з європейськими партнерами. Вони також характеризуються принциповими розбіжностями з відносинами з іншими стратегічними партнерами Індії, такими як Росія чи США. І нарешті, відносини з ЄС визначає доволі новаторський характер, не тільки через організаційну форму самого ЄС, а й зважаючи на специфіку співробітництва. Це стосується передусім таких передових галузей, як новітні технології: мається на увазі, наприклад, індійська участь із 2006 р. в європейській навігаційній системі «Галілео» – спільному проєкті Єврокомісії та Європейської космічної агенції, у проєкті Міжнародного термоядерного реактора, співпраця у галузі авіаційних технологій, що стала темою окремого обговорення під час Авіаційного саміту ЄС-Індія в 2006 р. Саме у таких передових галузях і індійські, і європейські фахівці вбачають найбільші перспективи розвитку стратегічного партнерства, оскільки вони відповідають як потенціалу, так і можливостям сторін.

Важливим напрямом співробітництва залишається співпраця у галузі безпеки, адже обидві сторони стають перед проблемою тероризму. Останні саміти Індія-ЄС пройшли саме під гаслом активізації співпраці з антитерористичної діяльності. Ще у 2005 р. Спільним планом дій Індії – ЄС запроваджена кооперація антитерористичних центрів двох сторін, також Індія є постійним активним учасником Спільної робочої групи з питань тероризму. Лише за період 2003-2005 рр. Індія та Європейський Союз витратили приблизно 200 мільйонів євро на різноманітні антитерористичні заходи¹².

Підсумовуючи, можна зазначити, що Індія і Європейський Союз підтримують зараз постійний багатосторонній діалог як рівні партнери, що поділяють багато підходів до глобального розвитку. «Важливість відносин Індії з ЄС оцінюється їх потенціалом та швидкими темпами розвитку в останні 6-7 років», справедливо визначають індійські фахівці¹³. Обидві сторони є потужними регіональними центрами сили і зростаючими провідними акторами світового масштабу, що мають великі економічні, демографічні, стратегічні і науково-технічні потенціали та, відповідно – спільні інтереси, і зацікавлені у динамічному розвитку відносин. Зараз вже можна сказати, що індійський досвід розвитку передових галузей знайшов належну оцінку в Європі, так само вивчаються індійські економічні реформи та соціальні перетворення, досвід розвитку демократичних інститутів. Стратегічне партнерство, задеклароване сторонами, є важливим показником, проте справжньої сили воно набуде лише за умов регулярного дотримання механізмів реалізації всіх домовленостей і планів. Для цього, у свою чергу, потрібно розуміння як індійською, так і європейською спільнотою важливості і перспектив співробітництва.

¹¹Mukhopadhyay A.R. Need for Multiple Bridges // Indian Foreign Affairs Journal Vol. 2, No. 4. October – December 2007. - p.2

¹² www. icfdc.com

¹³Dutt V.P. India's Foreign Policy since Independence. New Delhi, 2007 – p.229

Література

1. Abdul Kalam A.P.J. with Rajan Y.S. India 2020. A Vision for the New Millenium. New Delhi, 1998
2. Dutt V.P. India's Foreign Policy since Independence. New Delhi, 2007
3. Mukhopadhyay A.R. Need for Multiple Bridges // Indian Foreign Affairs Journal. Vol.2, No.4, 2007
4. Soetendorp B. Foreign Policy in the European Union. Theory, history and practice. Longman, London – New-York, 1999
5. Sundaran G. India and the European Union. New Delhi, 1997
6. The European Security Strategy 2003-2008. Review and Implementation // Studia in Diplomata. The Brussels Journal of International Relations. Vol.LXI, 2008, №3.
7. www.icfdc.com
8. www.mea.nic.